

A TURIZMUS ÉS A GAZDASÁG ALAKULÁSA MAGYARORSZÁGON ÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN A COVID-19 ÁRNYÉKÁBAN

Palkovics Krisztina

PhD hallgató, Pécsi Tudományegyetem Egészségtudományi Kar, Egészségtudományi Doktori Iskola; palkovics.krisztina@pte.hu

DOI: 10.15170/TVT.2022.07.03.06

Absztrakt

A 2020. március elejére világméretűvé vált Covid-19 járvány mind az európai uniós, mind a hazai gazdasági-társadalmi folyamatokban óriási kihívást okozott. Elemzésünk célja a COVID-19 világjárvány turisztikai szektorra gyakorolt hatásának felmérése az Európai Unióban és Magyarországon. Az elemzéshez felhasznált adatok a KSH és az Eurostat turizmus, v endéglátás témakörében közzé tett adatbázisokból származnak. Elemeztük a szállodák szobafoglaltságát, a vendégéjszakák, a külföldi-belföldi vendégek számát, a vendéglátóhelyek, szálláshelyek forgalmát, a turizmusban foglalkoztatottak számát és ezek együttes gazdasági hatását. Eredményeink azt mutatják, hogy a szobafoglaltság és a vendégéjszakák száma is jelentősen csökkent Magyarországon és az Európai Unióban 2020-ban 2019-hez képest. Ennek következtében a járvány miatt jelentősen csökkent a turisztikai ágazat vendégforgalma és árbevétele, a turizmusban foglalkoztatottak száma, melynek gazdasági hatásai az államháztartási hiányban is megmutatkoztak. Magyarország és az Európai Unió viszonylatában is jelentősen csökkent a kormányzati szektor hiánya.

Kulcsszavak: Covid-19, turizmus, foglalkoztatottság, gazdaság, Magyarország és Európai Unió

TRENDS IN TOURISM AND ECONOMY IN HUNGARY AND IN THE EUROPEAN UNION IN THE SHADOW OF COVID-19

Abstract

In 2020 at the beginning of March the Covid-19 epidemic caused a huge challenge in both the European Union and in the Hungarian economic and social processes. The aim of the analysis was to assess the impact of Covid-19 on the tourism sector in the European Union and in Hungary. We performed a complete data analysis of the CSO and data protection data from Eurostat databases, on the basis of tourism and hospitality. We assessed and compared the room occupancy, the number of guest nights at accommodation establishments, the number of foreign and home guests, the turnover of restaurants and accommodation establishments, the scale of people employed in tourism and their aggregated economic impact. Our results show that the number of room occupancy, overnight stays decreased in Hungary and in the European Union in 2020 compared to 2019. As the result of the above, due to the Covid-19 pandemic, the turnover and sales of tourism sector decreased significantly, as well as the number of people employed in tourism, the economic impact of which was reflected in the general government deficit too. The deficit of the general government decreased significantly in Hungary and in the European Union.

Keywords: Covid-19, tourism, employment, economy, Hungary and European Union

1. Bevezetés és irodalmi áttekintés

A turizmus gazdasági hatása a küldő- és a fogadóterületek gazdaságának jellemzőiben, gazdasági struktúrájában a turizmus fejlődése következtében végbemenő változásokban nyilvánul meg. Növeli a gazdasági teljesítményeket, többletfogyasztást indukál (multiplikátor hatás), pozitív hatást gyakorol a munkaerőpiacra, az ország folyó fizetési mérlegére, növeli a nemzeti vagyont. Kiegyenlítő szerepet tölthet be a területi fejlettségbeli differenciáltságban (BACSI, 2008). A turizmus hozzájárul az ország bruttó hazai termékéhez (a bruttó nemzeti jövedelemhez), ezáltal az ország gazdasági növekedéséhez. Az érték- és jövedelemtermelésben multiplikátor hatás érvényesül. A turizmus fejlesztésének előnyei sorában kiemelkedő a munkaerőpiacra gyakorolt hatás, közvetlen munkahelyteremtés a turizmus vállalkozásaiban, és közvetetten a turisztikai szervezeteknél. Viszonylag nagy létszámban foglalkoztat az ágazat szakképzettséget nem igénylő munkaerőt, nagy részben szezonálisan (MORVAINÉ – PROBALD 2008).

Európa természetföldrajzi szempontból jó turisztikai látványosságokkal és üdülési lehetőségekkel bír. Éghajlata és felszíne kedvez a nyári üdüléseknek és a téli síturizmusnak is. Kiemelkedőek a vízrajzi adottságai. Európában amelyik ország nem rendelkezik tengerparttal, ott a tavi üdülések a meghatározóak, ahogy Magyarországon is. Európa rendkívül gazdag gyógy- és termásvizekben. Társadalomföldrajzi adottságai közül kiemelkedőek a történelmi, az építészeti és a kulturális emlékei, valamint híresek történelmi városai. A turizmus volumenének több mint felét az európai kontinens turizmusa teszi ki (GYURICZA 2008; MICZEK 1998). Az európai térség a nemzetközi turistaforgalom egyik legkedveltebb utazási célpontja, mivel változatos turisztikai kínálatot tud nyújtani és a Schengeni Egyezmény aláírásával megkönnyítették az állampolgárok utazását. Az Európai Unió számos tagországához hasonlóan Magyarország is nagy jelentőséget tulajdonít a turisztikai ágazatok fejlesztésének. Magyarország Európában a kis országok közé tartozik, *„Sohasem voltunk és az utóbbi években sem váltunk idegenforgalmi nagyhatalommá, de szerepünk a világ turizmusában sokkal nagyobb, mint az ország területi és lakossági nagyságrendjéből következne”* (CZEGLÉDI 1989:376). Sok idegenforgalmi vonzerő áll rendelkezésre az ide látogató turisták számára. Budapest nem csak a gazdasági, a politikai és a kulturális élet legfontosabb tényezője, hanem az idegenforgalomban betöltött szerepe is meghatározó. A turizmus a gazdaság legfontosabb ágazata, annak fejlődését jelentősen befolyásoló tényező, azonban nem kiszámítható, hatással van rá a helyi, az országos, és a nemzetközi politikai helyzet is, ahogy például a 2015-ben indult ellenőrizetlen migráció, vagy ahogy elkerülhetetlenül nagy hatással van rá a napjainkban is zajló Covid-19 járvány. A biztonságérzet fontos követelménnyé vált az utazási döntések meghozatala során. Meghatározó, hogy egy ország mennyire tekinthető biztonságosnak.

A magyar turizmus a rendszerváltás idején és azt követően jelentős átalakuláson ment keresztül. Valamennyi volt szocialista országban rövid időn belül lezajlott a rendszerváltás, és akik csak tehették, inkább már a nyugati országokba tervezték utazásaikat, hiszen évtizedekig szinte alig utazhattak a „vasfüggönyön” túlra. A beutazó forgalomban korábban jelentős keleti (volt szocialista) országok turistáinak érdeklődése fokozatosan csökkent hazánk iránt. A kelet- és nyugatnémet turisták, családok találkozóhelye sem a Balaton volt már ekkor, hiszen a korábbi NDK-s turisták is szabadon utazhattak az egységes Németország nyugati felébe. A privatizáció, a magánbefektetések nagyon hamar elkezdődtek a turizmus minden területén (ALBERT 2010). GUBÁN (2007) szerint a rendszerváltás óta azonban megmaradtak a turizmus ágazat azon problémái, amelyek a magyarországi turizmus erős térbeli és időbeli koncentrációját okozzák. A térbeli probléma alapvetően az, hogy külföldi vendégek több mint 76%-a (2005-ben) a Budapest-Közép-Dunavidék és a Balaton idegenforgalmi régió kereskedelmi szálláshelyein szállt meg. A Nyugat-Dunántúl turisztikai

régió adatainak hozzáadásával ez az arány már 85%-os, a további hat turisztikai régióban már csak kismértékű a külföldi vendégforgalom. Az időbeli koncentráció a nyári hónapokat jelenti, ahol a szezonális gondja nem csak a Balatont érinti, hanem az egész országot, kivéve azt a néhány gyógyhelyé minősített települést, ahol a gyógyturizmusnak köszönhetően a forgalom szezonális ingadozása kisebb mértékű (GUBÁN 2007). A KSH adatait elemezve megállapítható, hogy a térbeli probléma a külföldi vendégek esetén 2015-2019 között is a fentieknek megfelelően alakult (KSH 2020d). A turizmus rendszerében minden biztonságot befolyásoló tényező egyben az utazási döntést befolyásoló paraméter, egy-egy desztináció kiválasztásának meghatározó elemei a preconcepció és a tapasztalat (MICHALKÓ 2007).

A 2019. év végén Kínában kitört Covid-19 járvány 2020 március elejére világméretűvé vált, és a hazai gazdasági-társadalmi folyamatokban óriási zavarokat okozott. A járvány, illetve az annak megfékezésére tett óvintézkedések hatására szinte teljesen leállt a légi közlekedés, visszaesett a turizmus, számos munkahely megszűnt. Az Eurostat adatbázisa alapján az Európai Unióban 2,6%-kal csökkent a gazdaság teljesítménye, ilyen a 2008-as pénzügyi és gazdasági világválság óta nem volt. Az Unió 10 tagállamában volt nagyobb, míg tizenhatban kisebb a GDP volumene az előző év azonos időszakához képest. A magyar gazdaság 2013 óta folyamatosan növekedett, melynek üteme 2018-2019-ben Magyarországon volt a legmagasabb az Európai Unió országai közül. 2020-ban az országok korlátozó intézkedéseket hoztak, amelyek vagy megtiltották, vagy korlátozták az utazásokat. Becslések szerint 2020 tavaszán a Föld népességének 90%-át érintette valamilyen utazási vagy mozgási korlátozás (GÖSSLING et al. 2021). Ilyen korlátozás volt a határok lezárása, a kijárási tilalom, a szálláshelyek, a vendéglátóhelyek, a kulturális intézmények, a szórakozóhelyek részletes vagy teljes bezárása, a rendezvények tartásának tilalma. Magyarországon a Kormány 484/2020. (XI.10.) rendelete kimondta, hogy az éttermek vendéget nem fogadhatnak, vendégnek csak az étel elvitele céljából lehet a vendéglátóhelyen tartózkodni, valamint a szállodák turistákat nem, csak üzleti, gazdasági vagy oktatási célból érkezett vendégeket fogadhatnak, és mindennemű rendezvény megtartása tilos.

A 2020-as év nagyon vegyes eredményeket hozott a gasztronómia területén. Rengeteg olyan vendéglátóhely van, amely kivár, szünetelteti tevékenységét, és a járvány elmúltával próbál újra talpra állni. Hogy ez mennyiben sikerül nekik, az a jelen helyzetből megítélve teljesen bizonytalan. Előre nem látható azon éttermek jövőbeli sorsa sem, amelyek jelenleg ugyan „takaréklángon” működnek, de biztos tartalékot, jelentős bevételt nem tudnak biztosítani maguknak (VARGA et al. 2021).

Magyarország bruttó hazai terméke 2020. III. negyedévében a KSH által közölt adatok szerint 4,7%-kal csökkent az előző év azonos időszakához viszonyítva, míg az előző negyedévhez képest 11,3%-kal nőtt. A nemzetgazdaság teljesítménye az előző év azonos időszakához viszonyítva az első három negyedévében összesen 5,6%-kal csökkent. Ugyanez a mutató az Eurostat által közölt adatok szerint az Európai Unió vonatkozásában 2020. III. negyedévére tekintve 2,8 %-kal csökkent az előző év azonos időszakához viszonyítva, míg az előző negyedévhez képest 10,97 %-kal csökkent (PALKOVICS – VARGA 2021).

Ahogy azt STUBNYA (2021) is kimutatta a 2021-es minimálbér-emeléssel kapcsolatos tárgyalási helyzetről szóló cikkében, a III. negyedéves GDP-adatok alapján a magyar gazdaság az első koronavírus hullámot követően kettészakadt, néhány iparág visszatért már a válság előtti szintre, mások pedig az első félév megrázkódtatásait sem heverték még ki. Kimutatása szerint a szálláshely-szolgáltatás és a vendéglátás iparágban tapasztalták a legnagyobb visszaesést, mely a III. negyedévben az enyhítések következtében bekövetkező növekedés ellenére is a legalacsonyabb GDP értékeket hozta.

A 2008-as gazdasági válság hatását vizsgálta TÓTH – DÁVID (2010) Észak-Magyarországon, ahol a válság hatása lassabban jelentkezett. A Magyar Turizmus Zrt. a turisztikai ágazatra történő hatását vizsgálta egész Magyarország gazdaságát illetően, mely során megállapították, hogy 2008. novemberre a szállodaipar megelőző évtizedének egyik legrosszabb hónapja volt, melyet 2009-ben újabb csökkenés követett és csak ezután kezdődött némi növekedés, majd 2011-ben zártak végül jó eredménnyel a szállodák (MAGYAR TURIZMUS ZRT. 2013).

ZENKER és KOCK (2020) egyértelműen megfogalmazta, hogy a Covid-19 járvány mély nyomokat hagyhat a turisták gondolkodásában és érzéseiben, és megváltoztathatja a turisták utazási módját, mely több annál, hogy az utazók és a foglalások száma csökkenést mutat (ZENKER – KOCK 2020). A sikeres vállalati működés és a piacorientáció egyik vezérfonala a feltárt vevői igény kielégítése. A turisták éves szinten többször utaznak, több élményt keresve, utazásaik hossza ezáltal lerövidül. Új élményekre vágnak, keresik az egyedit, a különlegeset. A szállodákkal szemben támasztott legfontosabb elvárásuk a kognitív értékek megléte, mely elsősorban a szobák tisztaságára vonatkozik és csak ezt követik az egyéb értékdimenziók, mint a vendégszeretet, a relaxáció, a gasztronómiai élmények (KULCSÁR - GROTTÉ 2018). A turizmusbiztonság problematikája rendkívül sokrétű. A járványok szorongást okoznak a potenciális utazókban, a biztonságérzet hiánya pedig akkor is visszaveti a turisztikai keresletet, ha a határok nincsenek lezárva és az adott utazók diszkrecionális jövedelme nem csökkent (KELLER - TÓTH-KASZÁS 2020). A külföldiek a magyarországi közbiztonságot, valamint az élelmiszerbiztonságot és a tömegközlekedés biztonságát pozitívabban értékelték, míg a rendezvények és a gépjárművel történő közúti közlekedés biztonságát negatívabban (RÁCZ 2019). Egy másik kutatásban a megkérdezett válaszadók legnagyobb csoportjának utazási döntéseinél a biztonság kérdése volt a legfontosabb, a döntéshozatal során a megkérdezettek számára fontos volt, hogy az adott ország biztonságos-e (CSAPÓ – TÖRŐCSIK 2019). Mindez még a járványt megelőző időkben lezajlott kutatás eredménye, a koronavírus alatt igazolódott azonban, hogy megerősödik a turisták részéről a biztonság iránti igény, mely megmutatkozik a higiénia és a fizikai távolságtartás vonatkozásában is. A turisztikai szolgáltatóknak nagy hangsúlyt kell fektetni a foglalások rugalmasabb feltételeinek biztosítására (CSAPÓ – TÖRŐCSIK 2020).

A munkavállalói oldalról nézve komoly kihívást fog jelenteni az is, hogy többen kiábrándultak a turizusból: 2020 tavasza óta más iparágban helyezkedtek el, és nem is kívánnak visszatérni egy olyan területre, amely ilyen mértékű kiszolgáltatottságról tett tanúbizonyságot 2020-ban. Fontos kérdés lesz, hogy azon szolgáltatók, akik a Covid-19 járványt, mint válságot megélték, egyáltalán talpra tudnak-e állni, és ha igen, mit tanultak mindebből (KOVÁCS et al. 2021). A válságkezelési stratégia szempontjából a szervezetek nagyjából két csoportra oszthatók. Jelentősebb csoportot képviselnek azok, akik átmeneti időszakként tekintenek a pandémia okozta lezárásokra, és a fenntartást, a túlélést tekintik célnak, míg a szervezetek kisebb csoportja lehetőségként próbálja megélni ezt az időszakot és új stratégiát kidolgozva, a kommunikációs csatornákat fejlesztve és a képzéseket támogatva újrapozícionálja a desztinációját (NOD et al. 2021).

A Covid-19 járvány okozta helyzet azt bizonyította, hogy ha az embereket nagymértékben érinti a világjárvány, a kormányoknak be kell avatkozniuk (QIU 2020). El kell érni, hogy az egyének bízzanak a kormányzati intézkedések szakszerűségében és hatásosságában. A kormányzat feladata, hogy megtalálja az egyensúlyt a jövedelmezőség és az elszabadult tömegturizmus ártalmi között. Az egyének közötti megfelelő távolságot biztosító megoldások, a fertőtlenítés és a személyi higiénias lehetőségek biztosítása, valamint az infekciókontroll nem csak az egészségügyi intézményekben való alkalmazása a világjárvány utáni szolgáltatói feladatok követelménye, mindezek az intézkedések azonban a

szolgáltatások nagymérvű drágulását fogják eredményezni (FELKAI 2021). Ugyanakkor, ezt a jelenlegi válsághelyzetet úgy is felfoghatjuk, mint egy lehetőséget a fenntarthatóbb turizmus kereteinek kialakítására (NEUMANNE – FEHÉRVÖLGYI 2020).

A kutatásunk célja az volt, hogy felmérjük a Magyarországon működő szálláshelyek szobafoglaltságát, vendégéjszakáinak számát (KSH 2020c; EUROSTAT 2020b), forgalmát (KSH 2020e; EUROSTAT 2020c), bevételeit (KSH 2020b; EUROSTAT 2020d), ezek változását a Covid-19 járványhelyzet kapcsán és ezáltal a turizmusban foglalkoztatottak arányára (KSH 2020a; EUROSTAT 2020a), a kormányzati szektor jövedelmi helyzetére mért hatásait, és ezt összevessük az Európai Unió statisztikai adataival.

2. Anyag és módszer

A kutatás során a KSH által, valamint az Eurostat által közölt adatok kerültek elemzésre, mely során a turisztikai ágazatból a szálláshelyekre és a vendéglátóhelyekre koncentráltunk. A kutatás egy kvantitatív, leíró jellegű kutatás, melynek során teljeskörű adatelemzést végeztünk az adatbázisokból leválogatott adatokból. Az elmúlt éveket tekintve kiinduló adatnak a 2015. év adatait vettük, a változásokat tehát a 2015. évtől vizsgáltuk, míg a 2020. évre vonatkozóan a Covid-19 hatására is bekövetkező változások megállapítására a 2019. év megfelelő időszakának adatait vettük alapul. Az elemzés során vizsgáltuk a szállodák szobafoglaltságát, a vendégéjszakák számát szállástípusonként, a külföldi-belföldi vendégek számát és arányát, a vendéglátóhelyek forgalmát és a turizmusban foglalkoztatottak számát.

Az elemzés első lépésében az elmúlt 5 évet átfogó időszakra vonatkozóan a szállodák szobafoglaltságát határoztuk meg, mely a kiadott szobák számát jelenti. A mutató változását havi bontásban százalékban vizsgáltuk, ahol az előző év azonos időszaka jelentette a 100%-ot.

Elemeztük továbbá a vendégéjszakák számát szintén havi bontásban. A vendégéjszakák a szállást igénylő vendégek által a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött összes éjszakák száma, melynek elemzése során külön kitértünk a belföldi és a külföldi vendégéjszakák arányának meghatározására. Vizsgáltuk a Covid-19 járvány és annak megfékezésére hozott óvintézkedések, mint a korábban említett Kormány 484/2020. (XI.10.) rendeletének hatását erre az arányra és összességében a vendégéjszakák számának alakulására.

Ezt követően a vendéglátóhelyek forgalmát elemeztük, mely vizsgálat során kitértünk a Budapest Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtér utasforgalmának elemzésére is. A repülőtér forgalmát millió Ft-ban, a vendéglátóhelyek forgalmát %-ban elemeztük, ahol a 2015 évi adatok jelentették a 100%-ot, 2016-tól 2020-ig havi bontásban. Ezt követően elemeztük a turizmusban foglalkoztatottak számának alakulását Magyarországon és az Európai Unióban. A fenti mutatók gazdasági hatásának következményeként vizsgáltuk Magyarország és az Európai Unió költségvetési hiányának és adósságának változását.

3. Eredmények

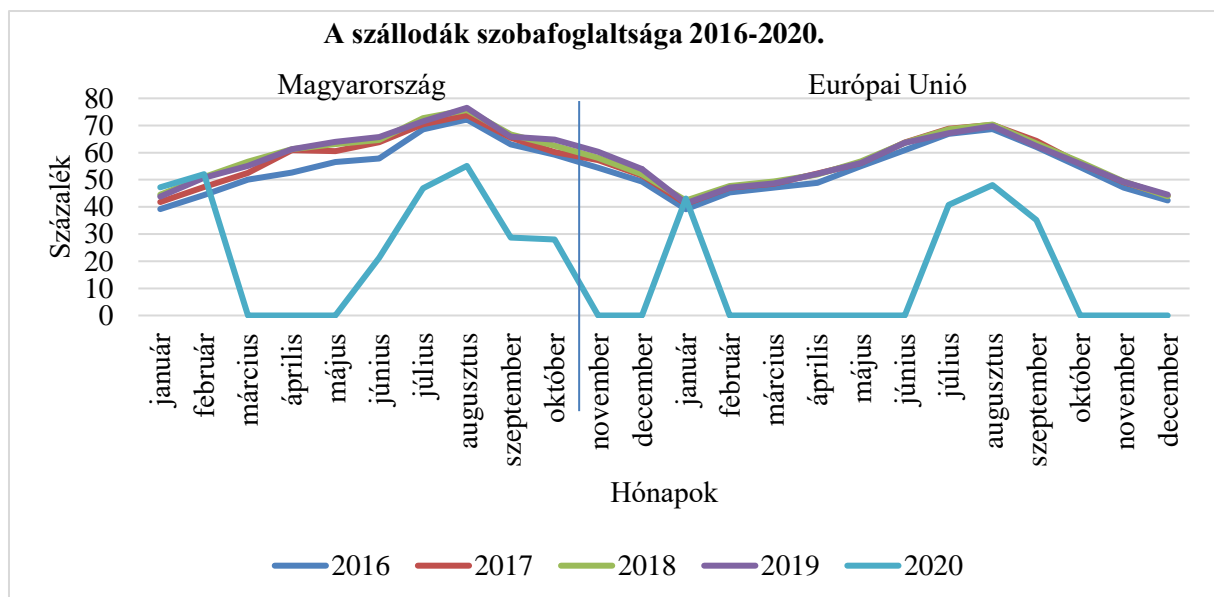
2019-ben a nemzetközi trendeknek megfelelően a hazai turisztikai folyamatok kedvezően alakultak. A kereskedelmi szálláshely-szolgáltatók közel százezer szobával és 349 881 férőhellyel várták Magyarországon a vendégeket.

A vizsgált időszakban Magyarországon és az Európai Unióban található *szállodák szobafoglaltságát* az 1. ábra szemlélteti. A szállodák szobafoglaltsága Magyarországon a 2016-2019. évek során hasonló tendenciát mutatott, az év első hónapjában a legalacsonyabb értékről folyamatosan emelkedett, míg a nyár folyamán, augusztusban elérte a legmagasabb eredményt, ahonnan év végéig újra csökkenésnek indult. A legmagasabb értéket ebben az időszakban 2019. augusztusában ért el, ez akkor 76,5%-os szobafoglaltságot jelentett, mely az év eleji alacsony foglaltsághoz képest 32,7%-os emelkedést mutatott, míg az időszak

legalacsonyabb számához képest (2016. január) 37,3%-kal volt magasabb. A 2020-as év az ábrán is szemléletesen nagy eltérést mutat. Január, február hónapokban még a korábbi évek megszokott trendjével indult a szobafoglaltság. Március-májusi adatokra sajnos a járvány miatti hiányos adatszolgáltatás következtében nem közöltek adatot, de a júniustól közzé tett számok is mutatják, hogy 2020-ban a szobafoglaltság rendre messze elmaradt a korábbi években megszokottól. A legnagyobb visszaesés június hónapban volt tapasztalható, akkor a szobafoglaltság 44,9%-kal maradt el a 2019. júniusban közöltektől. November-december hónapra vonatkozóan sajnos nem állnak rendelkezésre adatok, mivel a hiányos adatközlésre való tekintettel, azokat a hivatal nem közölte.

Az Európai Unió vonatkozásában hasonló trend volt megfigyelhető mint Magyarország esetében. Az év elejétől fokozatosan emelkedett a szállodák szobafoglaltsága, mígnem augusztusban elérte a legmagasabb értéket, s év végéig fokozatosan csökkent. A legmagasabb 2018. augusztusában volt, mely a 2015. augusztusi eredményhez képest 70,33%-kal volt magasabb.

1. ábra: A szállodák szobafoglaltsága százalékban Magyarországon és az Európai Unióban 2016-2020 között havonta

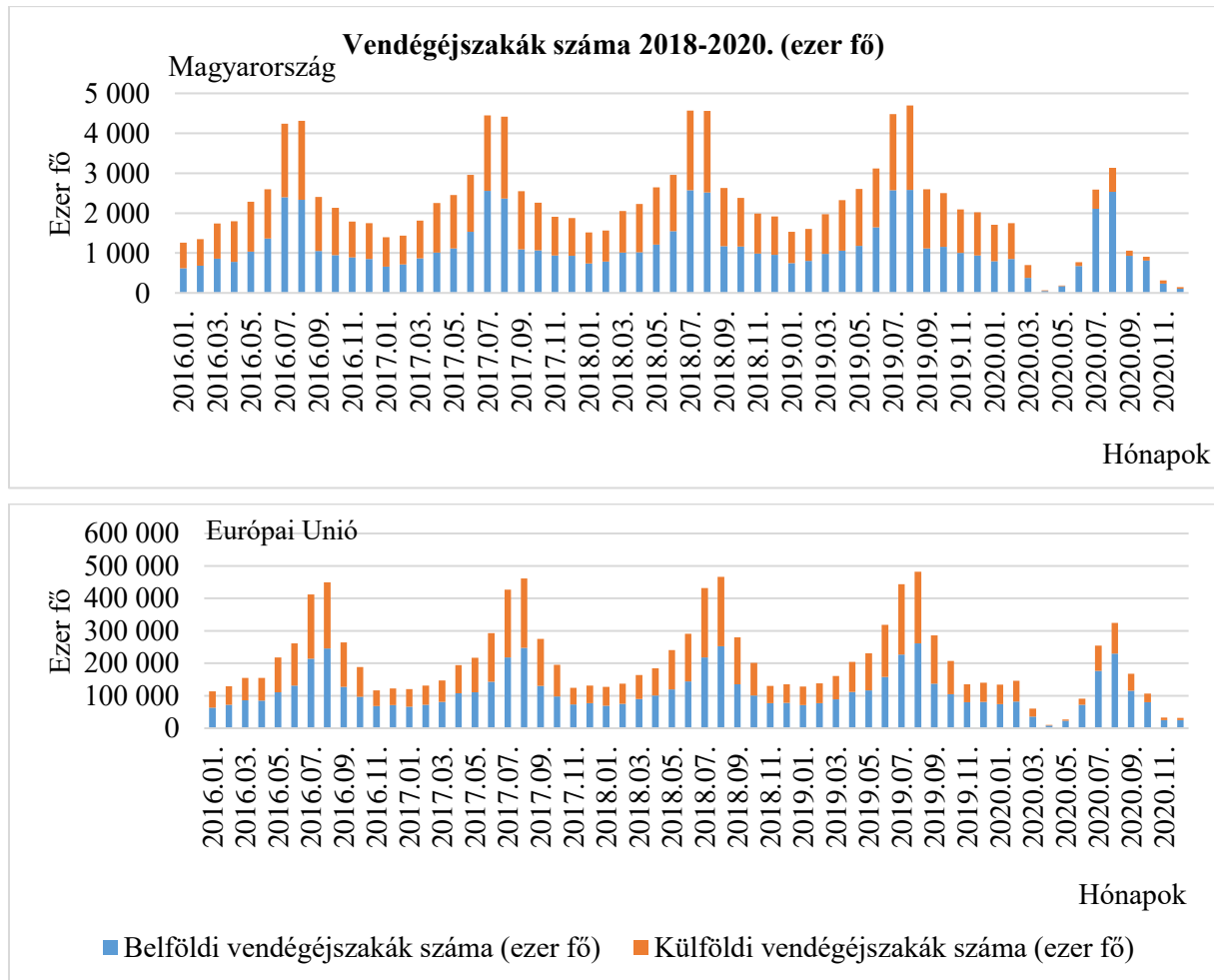

Forrás: saját szerkesztés a KSH és az Eurostat adatai alapján

A vendégéjszakák vizsgálata során hasonló tendencia rajzolódott ki (2. ábra). Az év eleji enyhe csökkenést követően a vendégéjszakák száma jelentős növekedésnek indult, augusztusra érte el csúcspontját, majd hirtelen visszaesést követően már csak kis mértékben csökkent az év végéig. A vizsgált időszak során a legmagasabb értéket 2019. augusztusában érte el, akkor 4 697 000 éjszaka volt Magyarországon és 481 786 238 éjszaka az Európai Unióban a vendégéjszakák száma. Ez a megelőző hónaphoz képest Magyarországon 4,8%-kal, az EU-ban 8,5%-kal, míg az előző év hasonló időszakához képest Magyarországon 2,9%-kal, az EU-ban 3,2%-kal volt magasabb, az időszak legalacsonyabb 2016. januári adatához képest pedig közel háromszoros emelkedést jelentett magyarországi viszonylatban és több mint négyszeres értéket az Európai Unióban. A 2020-as adatok a vendégéjszakák tekintetében is elmaradtak a korábbi évek eredményeitől. A korábbi korlátozások feloldását követően 2020-ban szintén augusztusban volt a legmagasabb a vendégéjszakák száma, akkor 3 136 000 éjszaka volt Magyarországon és 324 905 374 éjszaka az Európai Unióban, mely az előző év azonos hónapjához képest 32-33%-os visszaesést jelentett.

A *belföldi vendégéjszakák* számszerű növekedésének aránya a korábbi évek során közel azonos ütemű volt az egyes időszakokban. 2020-ban hasonló tendencia volt megfigyelhető, de a korábbi évekhez képest ebben az évben a február–júniusi időszakban jelentősen elmaradt a korábbi évek számától Magyarországon és az Európai Unióban is egyaránt. A *külföldi vendégéjszakák* esetében még a korábbi évek trendje sem volt megfigyelhető a 2020-as év során a magyarországi adatokat tekintve. Az Európai Unióban a külföldi vendégéjszakák alakulását jellemző korábbi évek tendenciája ugyan megmaradt, de jelentősen alacsonyabb értékeket tapasztaltunk.

2. ábra: A kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma Magyarországon és az Európai Unióban 2018-2020. között havonta (ezer fő)

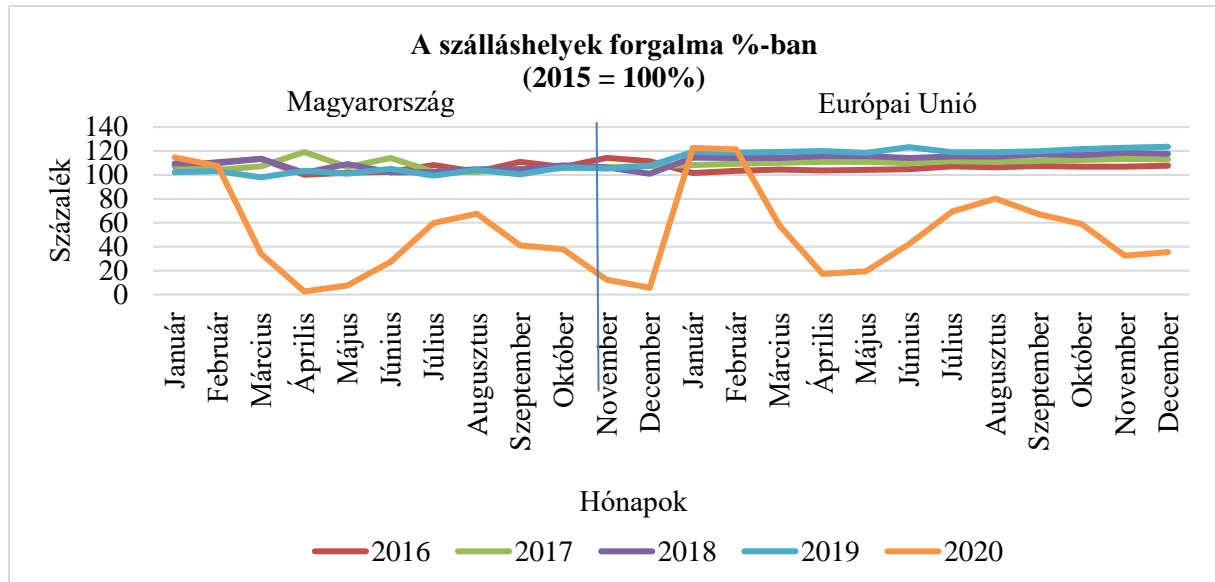

Forrás: saját szerkesztés a KSH és Eurostat adatai alapján

A szálláshelyek forgalma esetén hasonló eredményeket figyeltünk meg (3. ábra). A forgalom az elmúlt évek során közel azonos volt, vagy enyhén emelkedett az előző év azonos időszakához képest. A Covid-19 járvány és annak megfékezésére tett intézkedések miatt azonban a szálláshelyek bezártak, a szállodák turistákat nem fogadhattak, és mindennemű rendezvény megtartása tilos volt, így január-február hónapok kivételével a szálláshelyek forgalmát tekintve 2020-ban végig csökkent a forgalom. A legnagyobb visszaesés ebben az esetben is április, május és november, december hónapokban volt tapasztalható. Míg Magyarország esetében áprilisban 97,5%-kal, májusban 92,5%-kal, novemberben 88%-kal és decemberben 95%-kal, addig az Európai Unióban áprilisban 85,5%-kal, májusban 83,5%-kal, novemberben 73,5%-kal és decemberben 71%-kal csökkent a forgalom az előző év azonos időszakához képest. Tehát a szálláshelyek esetében sokkal nagyobb visszaesés volt

tapasztalható a forgalom vonatkozásában, mint a vendéglátóhelyek esetén. Még a legmagasabb forgalmat jelentő hónap (augusztus) esetében is az Európai Unióban 32%-kal, Magyarországon 35%-kal volt kevesebb a forgalom az előző év azonos időszakához képest.

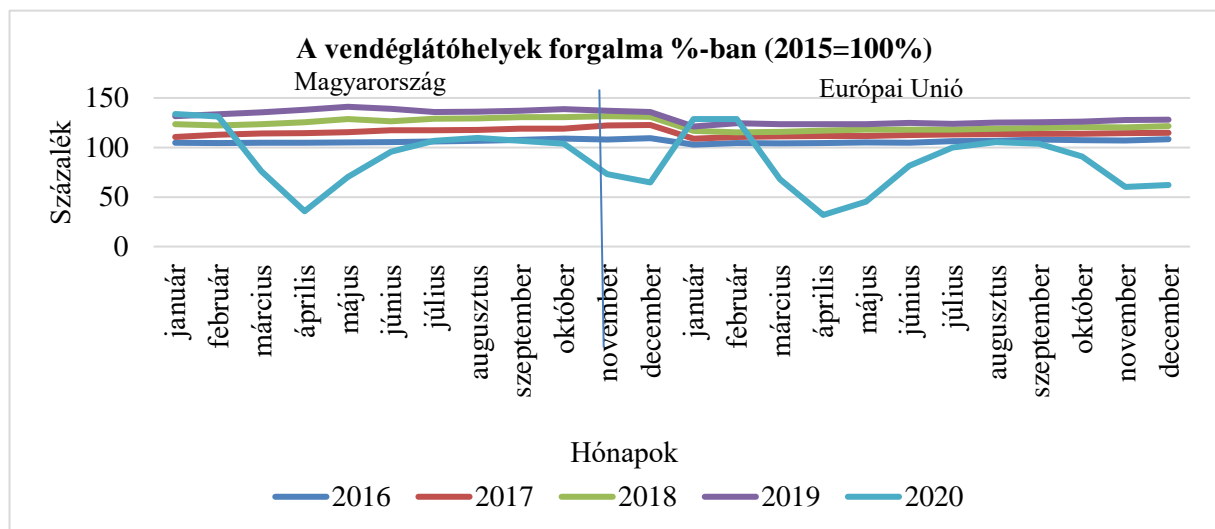
3. ábra: A szálláshelyek forgalma százalékban Magyarországon és az Európai Unióban 2016-2020. között havonta (2015 = 100 %)

Forrás: saját szerkesztés a KSH és az Eurostat adatai alapján

Az elmúlt években az európai uniós és a hazai vendéglátóhelyek forgalma is folyamatosan emelkedett (4. ábrán). 2016 óta évente átlagosan 10-15%-kal nőtt a forgalom, a Covid-19 járvány és annak megfékezésére tett intézkedések miatt azonban a vendéglátóhelyek bezártak, és a korábbi évek során folyamatosan növekedő vendégszám óriási mértékben lecsökkent. 2020-ban január és február hónapok kivételével egész év során csökkent a forgalom. A legnagyobb visszaesések április, május és december hónapokban voltak tapasztalhatók. Az előző év azonos időszakához képest Magyarországon áprilisban 74%-kal, májusban 50%-kal, decemberben 52%-kal csökkent a forgalom, ezek a számok az Európai Unió esetében áprilisban szintén 74%, májusban 63% és decemberben 51%.

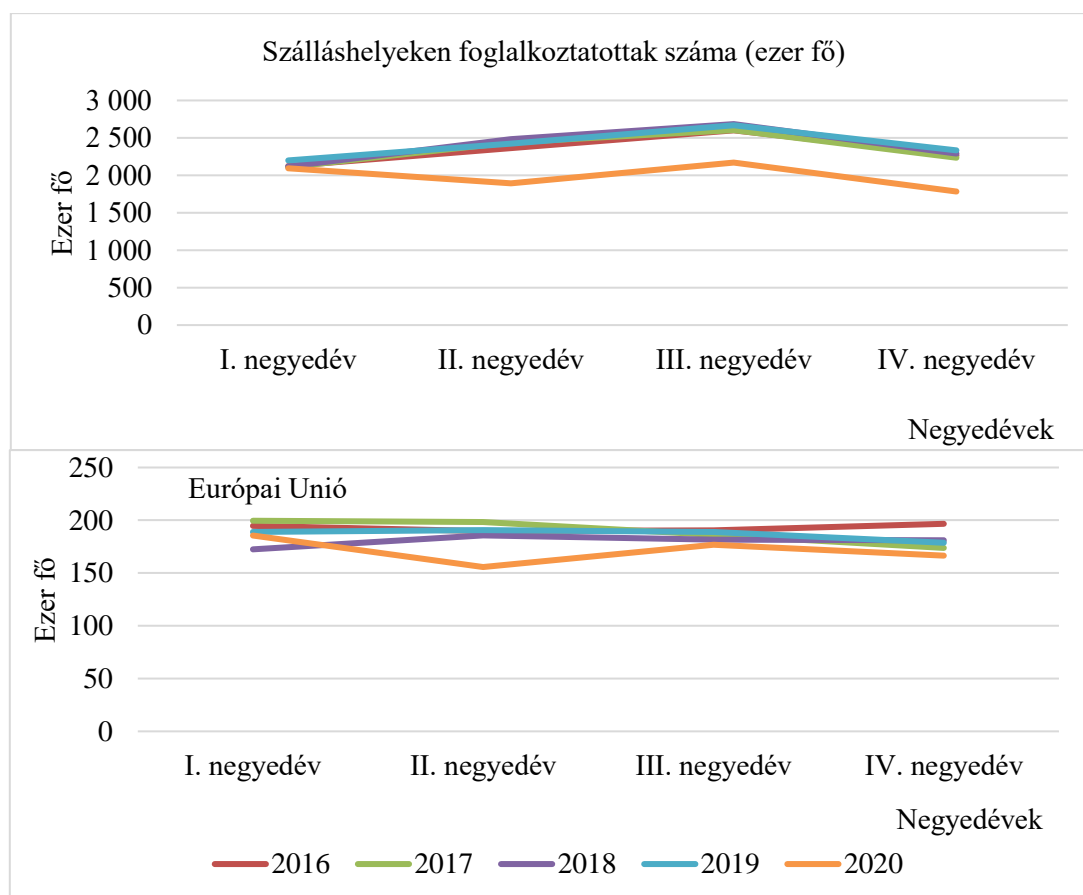
4. ábra: A vendéglátóhelyek forgalma százalékban Magyarországon és az Európai Unióban 2016-2020. között havonta (2015 = 100 %)

Forrás: saját szerkesztés a KSH és az Eurostat adatai alapján

Ahogy minden mutató esetében, úgy a *szálláshelyeken foglalkoztatottak számában* is megfigyelhető volt a korábbi évek során egy tendencia, mely azonban Magyarország és az Európai Unió esetében eltérő volt (5. ábra). Míg Magyarországon az egész év során hasonló értéket mutatott, csak az év utolsó negyedére csökkent minimálisan a számuk, addig az Európai Unióban a nyári hónapok szezonalitása erősen érezhető volt. A 2020-as év jelentősen eltér a korábbi évektől. Magyarország és Európai Unió viszonylatában is a II. negyedévben volt a legnagyobb eltérés, ekkor Magyarországon 18,5%-kal, az Európai Unióban pedig 23,1%-kal maradt el az elmúlt négy év átlagához képest.

5. ábra: A szálláshelyeken foglalkoztatottak száma Magyarországon és az Európai Unióban 2016-2020. között negyedévente (ezer fő)

Forrás: saját szerkesztés a KSH és az Eurostat adatai alapján

Elmaradtak az utazások, a szálláshelyek vendégszáma visszaesett, a repülőterek forgalma több mint felével lecsökkent a korábbi évhez képest, ilyen visszaesés a Malév megszűnése óta nem volt a Budapesti Repülőtér esetében. 2020-ban 6 hónapban 90% feletti volt a forgalom visszaesése. Az év első két hónapját figyelmen kívül hagyva a legnagyobb számot augusztusban érte el az utasforgalom, de még ekkor is 75,65%-kal kevesebb volt az előző évhez képest.

4. Következtetések, összegzés

A járvány hatására nem csak a turizmusban következtek be változások, a vírus terjedésének megfékezésére hozott intézkedések a turizmushoz kapcsolódó vállalkozásokat is érintették, hiszen a szállásdíjbevételek mellett, az utazásokhoz kapcsolódó egyéb költségek is elmaradtak, a turizmusra épülő vállalkozások működési problémákkal küszködtek.

A tanulmányom célja az volt, hogy meghatározzuk a Covid-19 járvány, illetve a megfékezésére tett intézkedések hatását a turisztikai ágazatra. Minden elemzett mutatószámunk azt mutatta, hogy az elmúlt években a turizmus volumene folyamatosan emelkedett, évente átlagosan 10-15%-kal. Valamennyi vizsgált mutatószám esetén mind az Európai Unió, mind Magyarország viszonylatában 2019 nyara - különösen augusztusa - hozta a legjobb eredményeket mind szobafoglaltság, mind pedig vendégéjszakák, forgalom terén. A kereskedelmi szálláshelyek közül továbbra is a szállodák szállásbevételei hozták az árbevételek többségét. A külföldi és belföldi vendégéjszakák arányának alakulásában különbségek alakultak ki, mely elsősorban a határzár következményeként alakulhatott így. Mindkét mutatószám azt mutatta, hogy még a 2020-as legmagasabb vendégéjszakák száma is messze elmaradt a korábbi évek értékétől. A vendéglátóhelyek forgalma és a kereskedelmi szálláshelyek összes bruttó árbevétele jelentősen elmaradt a korábbi, 2019-es évtől, mindkét mutató a tavaszi visszaesést követően augusztusig folyamatos emelkedést mutatott - noha elmaradt az előző évektől - majd év végéig újra csökkent.

A magyarországi forgalomra nagy hatással volt a Kormány 2020. november 10. napján kiadott rendelete, mely kimondta, hogy az éttermek vendégeket nem fogadhatnak, vendégeknek ott csak az étel elvitele céljából lehet tartózkodni, valamint a szállodák turistákat nem, csak üzleti, gazdasági vagy oktatási célból érkezett vendégeket fogadhatnak, és mindennemű rendezvény megtartása tilos. Mindkét mutató esetében nagyobb fokú csökkenés volt kimutatható ebben az időszakban. Az Európai Unióban hasonlóképp alakult a forgalom, hisz az Európai Unió országaiban is szigorítások voltak érvényben. A kutatásunkban a kereskedelmi szálláshelyekre vonatkozó adatokat elemeztük. Az üzleti célú szálláshelyekre vonatkozó adatokat nem vizsgáltuk, mivel ezek csak korlátozottan álltak rendelkezésre. A novemberi kormányrendelet után az üzleti szálláshelyekre vonatkozó adatok elemzése azonban további érdekes eredményeket mutathat.

STUBNYA (2021) kimutatását támasztják alá megállapításaim, miszerint a 2020-as év a szálláshely-szolgáltatást és vendéglátás ágazatot viselte meg leginkább, hisz a pandémia miatt teljesítményük közel 60%-kal esett vissza az előző évhez képest, melyben nagy szerepe volt a Kormány által hozott rendeletnek, mivel a szállodák, fürdők, éttermek, kulturális intézmények ezáltal zárva voltak.

Az elemzett mutatószámok alakulásának további gazdasági hatásai voltak. Ahogy azt PALKOVICS - VARGA (2021) elemezte, Magyarország bruttó hazai terméke 2020. III. negyedévében 4,7%-kal csökken az előző év azonos időszakához viszonyítva. További gondot okoz, hogy a 2020. évi bevétel kiesések a Kormány 2020. november 10-i határozatával szinte a 0-ra estek vissza és a 2021-es év elején még tartottak. 2021. március 27-től kezdődően kezdett csak a Magyar Kormány a védelmi intézkedések feloldásába 6 fokozatban.

RÁCZ (2019) és CSAPÓ - TÖRŐCSIK (2019, 2020) megállapították a kutatásaik során, hogy a turizmus során fontos a biztonság kérdése a vendégek számára, mely a koronavírus járvány megjelenésével csak fokozódott és megnőtt a turisták biztonság iránti igénye a higiénia és a fizikai távolságtartás vonatkozásában. A turizmus résztvevői számára tehát a biztonság mindig fontos szerepet játszott az utazási döntéseik meghozatala során. Ez csak erősödött, illetve a biztonság, mint fogalom mást takar a jelenlegi járványhelyzetben. A koronavírus terjedésének megakadályozását követően is nagy figyelmet kell fordítani a magas szintű vendégélmény biztosítására, de csökkentett számú, illetve intenzitású kapcsolatok megvalósításával. A belföldi turizmus fejlesztését, támogatását kellene előtérbe helyezni, hisz a magyarországi szállodaiparnak és az egész turisztikai ágazatnak, az egészségturizmusnak a gazdasági válságnál is nagyobb válságot kell most átvészelnie.

Ahogy azt TÓTH - DÁVID (2010), valamint a MAGYAR TURIZMUS ZRT. (2013) a gazdasági válság hatásának vizsgálatakor megállapította, hogy Magyarországon a gazdasági válság lassan jelentkezett, és a válságot követő harmadik évben már jó eredménnyel zártak a szállodák. Ezzel ellentétben a Covid-19 hatása azonnal jelentkezett a magyar turizmus eredményeiben. Remélhetőleg a kialakult vírushelyzet hatására bekövetkezett visszaesés a gazdasági válsághoz hasonlóan hamar megszűnik és újra növekedést tudhat magáénak a turisztikai ágazat.

5. Irodalomjegyzék

ALBERT, T. A. (2010): Szállodaiparunk fejlődése a rendszerváltástól napjainkig. „Útkeresés a gazdasági válság nyomán”. Mór: V. *KHEOPS Tudományos Konferencia kiadványa*; 316-326.

BACSI, ZS. (2008): A turizmus társadalmi gazdasági alapjai, Előadás sorozat Pannon Egyetem GK Keszthely, (Internet) <https://www.georgikon.hu/tanszekek/agrargaz/Tananyagok/BACSI/BACSI%20TAN%20WINTER/TurTGA> (Letöltve: 2021. március 22.)

CZEGLÉDI, J. – IMRE, J. (1989): *Turizmus itthon és külföldön*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 376.

CSAPÓ, J. – TÖRŐCSIK, M. (2020): *A turizmus jövője, a nemzetközi és hazai turizmus legújabb trendjeinek elemzése elméleti és gyakorlati megközelítésben*. Pécsi Tudományegyetem, Közgazdaságtudományi Kar, Pécs

CSAPÓ, J. – TÖRŐCSIK, M. (2019): Turizmus és biztonság: a magyar lakosság utazási szokásaihoz köthető, biztonsággal kapcsolatos attitűdök reprezentatív vizsgálata. *Turizmus Bulletin*, XIX. évf. 3. sz., 13-20.

EUROSTAT (2020a): *Employed persons by full-time/part-time activity and Nace Rev. 2 activity*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TOUR_LFSQ1R2__custom_696644/default/table (Letöltve: 2021. március 15.)

EUROSTAT (2020b): *Net occupancy rate of bed-places and bedrooms in hotels and similar accommodation*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TOUR_OCC_MNOR__custom_1264804/default/table (Letöltve: 2021. március 15.)

EUROSTAT (2020c): *Turnover in services – monthly data*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/STS_SETU_M__custom_722148/default/table (Letöltve: 2021. március 15.)

EUROSTAT (2020d): *Turnover in services – monthly data*, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/STS_SETU_M__custom_696462/default/table (Letöltve: 2021. március 15.)

FELKAI, P. (2021): Hogyan utazzunk a COVID járvány után? *Turizmus Bulletin*, XXI. évf. 1. sz., 44-49.

GÖSSLING, S. – SCOTT, D. – HALL, M. C. (2021): Pandemics, tourism and global change: a rapid assessment of COVID-19. *Journal of Sustainable Tourism* 29(1): pp. 1-20. DOI: <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1758708>

GUBÁN, P. (2007): A rurális térségek turizmus fejlesztésének előnyei. In: Gubán P. (szerk.): Turizmus a nemzetgazdaságban. *Konferenciakötet*, Pécsi Tudományegyetem, Illyés Gyula Főiskolai Kar; 23-44.

GYURICZA, L. (2009): *A turizmus nemzetközi földrajza*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 319.

KELLER, K. – TÓTH-KASZÁS, N. (2020): A koronavírus-járvány észlelése és hatásai a hazai turisztikai szolgáltatók körében. In: Kovács, L. (szerk.): *Globális kihívás – lokális válaszok*. Savaria University Press, Szombathely, pp. 51-64.

KOVÁCS L. – KELLER, K. – TÓTH-KASZÁS, N. – SZŐKE, V. (2021): A Covid19-járvány hatása egyes turisztikai szolgáltatók működésére: azonnali válaszok és megoldások. *TVT Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, VI. évfolyam 2. szám (DOI: 10.15170/TVT.2021.06.02.01)

KSH (2020a): *A foglalkoztatottak száma nemzetgazdasági ágak szerint, nemenként – TEÁOR '08*, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/mpal2_01_02_05h.html?lang=hu (Letöltve: 2021. március 15.)

KSH (2020b): *A kereskedelmi szálláshelyek bruttó szállásdíjbevételei szállástípusonként*, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oga015a.html?lang=hu (Letöltve: 2021. március 14.)

KSH (2020c): *A szállodák összefoglaló adatai*, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oga014.html?lang=hu (Letöltve: 2021. március 14.)

KSH (2020d): *A szállodák vendégforgalma megye és régió szerint*, https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0035.html (Letöltve: 2021. december 20.)

KSH (2020e): *A vendéglátóhelyek forgalma és volumene*, https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oga016.html?lang=hu (Letöltve: 2021. március 14.)

KULCSÁR, N. – GROTTÉ, J. (2018): Mit várunk a szállodáktól? – avagy a legmeghatározóbb fogyasztói szegmens számára értéket jelentő tényezők a szállodákban. *Turizmus Bulletin*, XVII. évf. 3. sz., 4-14.

MAGYAR TURIZMUS ZRT. (2013): Utazások a válság után – az európai turizmus alakulása 2008 és 2013 között. *Turizmus Bulletin*, XV. évf. 2. sz., 53-57.

MICHALKÓ, G. (2007): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár

MICZEK, GY. (1998): *Idegenforgalmi földrajz* – KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Budapest, 239.

MORVAINÉ, LOVAS E. – PROBALD, Á. (2008): *A turizmus és vendéglátás, közösségi étketetés munka-helyteremtő képességének lehetőségei*. KSH, Budapest

NEUMANNÉ, VIRÁG I. – FEHÉRVÖLGYI, B. (2021): A Covid-19 hatása a turizmusra és a klímaváltozásra, In: Mezőfi N. – Németh K. – Péter E. – Püspök K. (szerk.): *V. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet*, Pannon Egyetem, Nagykanizsa, Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ, 205-220.

NOD, G. – MÓKUSNÉ, P. A. – AUBERT, A. (2021): Kispadra ültetett desztinációmenedzsment a pandémia félidejében(?). In: *Turizmus Bulletin*, XXI. évf. 2. sz., pp. 43-54.

PALKOVICS, K. – VARGA, Z. (2021): Turisztikai ágazat hatása a nyugdíjrendszer alakulására. In: Mezőfi N. – Németh K. – Péter E. – Püspök K. (szerk.): *V. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet*, Pannon Egyetem Nagykanizsa, Körforgásos Gazdasági Egyetemi Központ, 154-165.

QIU, J. (2020): Pandemic risk: Impact, modeling, and transfer. In: *Risk Manag Insur Review*, DOI: 10.1111/rmir.12160

RÁCZ, A. (2019): Magyarország orszásképe és a turizmusbiztonsággal kapcsolatos attitűdök empirikus vizsgálata 2018-ban. *Turizmus Bulletin*, XIX. évf. 4. sz., 41-48.

STUBNYA, B. (2021): Már a februári minimálbér-emelést is veszélyezteti a tárgyalási patthelyzet (Internet), <https://g7.hu/vallalat/20210120/mar-a-februari-minimalber-emelest-is-veszelyezteti-a-targyalasi-patthelyzet/> (letöltve: 2021. február 08.)

TÓTH, G. – DÁVID, L. (2010): A gazdasági-pénzügyi válság hatása az Észak-Magyarország régió turizmusára a szállásdíjbevételek és az alkalmazásban állók száma alapján. *Turizmus Bulletin*, XIV. évf. 1-2. szám, 60-63.

VARGA, Z. – CSÁKVÁRI, T. – PALKOVICS, K. (2021.): A gasztronómia kihívásai, In: Albert T.A. – Happ É. – Printz-Markó E. (szerk.): „*Változó világ, változó turizmus*” XI. Nemzetközi Turizmus Konferencia Tanulmánykötet, Széchenyi István Egyetem, Győr

ZENKER, S. – KOCK, F. (2020): The coronavirus pandemic - A critical discussion of a tourism research agenda. In: *Tourism Management*, Volume 81., DOI: 10.1016/j.tourman.2020.104164